

КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ДЛЯ СИНХРОННОГО ВИКЛАДАННЯ ОНЛАЙН COMPETENCES OF VOCATIONAL TEACHERS FOR SYNCHRONOUS ONLINE TEACHING

У статті розглянуто роль цифрової компетентності, як однієї з восьми ключових життєвих навичок, визначених Європейською комісією на етапі самовдосконалення фахівця шляхом навчання впродовж життя, набуття та володіння компетенціями для навчання. Проведений аналіз поняття «компетентності» як «здатності» чи ефективності використання теоретичних знань у діяльності, прояв високого рівня професійної майстерності, майстерності та таланту; знання, навички, здібності та поведінка, які сприяють індивідуальній і організаційній ефективності.

Зазначено необхідність розвитку таких компетентностей як цифрової, комунікаційної та професійної, особливо в змінних умовах навчального процесу. Викладач в умовах сьогодення завдяки окресленим компетентностей змушений оперативно переходити від онлайн навчання до офлайн навчання чи змішаної форми навчання. Визначено складові цифрової компетентності: інформаційна грамотність, комунікаційна складова, безпекова складова, вміння створювати цифровий контент.

Ефективна взаємодія викладача зі студентами можлива завдяки комунікаційній компетентності. В умовах дистанційного навчання посилюється взаємовплив цифрової та комунікаційної компетентностей. Звернено увагу на поняття «професійної компетентності» викладача. Зазначено зміст професійної компетентності, який, окрім діяльнісного аспекту, включає певні характеристики особистості. Окреслено роль професійної компетентності для постійного збагачення фахових знань, дізнання нової інформації за допомогою цифрових технологій, вміння її опрацювати та застосувати у своїй діяльності, вміння складати план дій у нестандартних ситуаціях за наявності суперечливої інформації. У результаті робиться висновок, що розвиток та вдосконалення професійної та комунікаційної компетентностей є нерозривним із розвитком цифрової компетентності, оскільки кожна з описаних компетентностей взаємодоповнює та підсилює дію одна одної.

Ключові слова: цифрова компетентність, професійна компетентність, комуніка-

ційна компетентність, навчання впродовж життя, фахівець.

The article examines the role of digital competence as one of the eight keys life skills identified by the European Commission at the stage of self-improvement of a specialist through lifelong learning, acquisition and possession of competences for learning. The concept of "competence" were to determine: "ability" or the effectiveness of using theoretical knowledge in activities, manifestation of a high level of professional skill, skill and talent; knowledge, skills, abilities and behaviors that contribute to individual and organizational effectiveness.

It is indicated the need to development of the competencies: digital, communication and professional, especially in the changing conditions of the educational process. Due to the outlined competencies, the teacher in today's conditions is forced to quickly move from online learning to offline learning or a mixed form of learning. The components of digital competence are defined: information literacy, communication component, security component, ability to create digital content.

Effective interaction between the teacher and students is possible due to communication competence. In the conditions of distance learning, the mutual influence of digital and communication competences increases. Attention is drawn to the concept of "professional competence" of the teacher. The content of professional competence were indicated, which, in addition to the activity aspect, includes certain characteristics of the individual. The role of professional competence is outlined for the constant enrichment of professional knowledge, learning new information with the help of digital technologies, the ability to process and apply it in one's activities, the ability to draw up an action plan in non-standard situations in the presence of conflicting information. This work illustrates that the development and improvement of professional and communication competences is inseparable from the development of digital competence, since each of the described competences complements and reinforces the effect of each other.

Key words: digital competence, professional competence, communication competence, lifelong learning, specialist.

УДК 378:37.018.43
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.1.39>

Драчук М.І.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри біофізики
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Федорович З.Я.,
канд. біол. наук,
доцент кафедри біофізики
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Галик Г.В.,
ст. викладач кафедри біофізики
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розбудова національної системи вищої освіти в сучасних умовах вимагає підвищення якості знань, вмін та навичок майбутніх фахівців, формування їх професійних та особистих якостей згідно з обраною професією. Основна роль у формуванні таких якостей відводиться викладачу, активність якого зводиться до використання багатьох навичок та компетенцій у своїй професійній діяльності. Однією з вимог, яку ставить до викладача сьогодення – це удосконалення своїх професійних якостей, завдяки навчанню впродовж життя, яке

окреслено як самокерований процес, що вимагає безперервного удосконалення існуючих чи набуття нових компетентностей фахівцями [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвиток суспільства, цифрових технологій, зокрема, мережі Інтернет, дало доступ до великої кількості інформації, можливості її використання та обміну в навчальному процесі. В Європейському законодавстві визначена необхідність постійного самовдосконалення фахівця шляхом навчання впродовж життя [2], набуття та володіння компетенціями для навчання впродовж життя [3], серед

яких цифрова компетентність була визначена як одна з восьми ключових життєвих навичок разом із спілкуванням рідною мовою, спілкуванням іноземними мовами, математичною компетентністю та базовими знаннями, компетенції в науці та техніці, навчитися вчитися, соціальні та громадянські компетентності, почуття ініціативи та підприємлихості. Рекомендації Ради щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя зазначено в документі від 22 травня 2018 року [4]. Зокрема, в документах Європейської комісії (2018) окреслена структура цифрових компетенцій для освітян (Digital competence framework for educators (DigCompEdu)) [5].

Процесу цифровізації освіти України передувало напрацювання та підпис низки документів, а саме «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (Законодавство України, 2015), Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердженому плані заходів щодо її реалізації.

Дослідженням проблеми застосування цифрових технологій в освіті займалась низка науковців, зокрема: В. Афанасьєв, В. Биков, Ю. Батурін, Д. Белл, Р. Бріен, О. Буров, Н. Вінер, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Девід, Ю. Жук, М. Жалдак, Л. Землянова, Т. Ільницька, М. Кадемія, С. Карплюк, І. Кучерак, М. Мазур, М. Нетреба, К. Осадча, В. Осадчий, Г. Плахотнюк, О. Саган, І. Тимофєєва, Л. Шевченко та В. Шолохович.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки в умовах сьогодення навчальний процес відбувається в синхронній онлайн формі чи синхронній змішаній формі, то такі форми навчання, які змінюють одна одну в короткотривалому інтервалі, вимагають від викладачів не лише швидкої адаптації до змінних умов, а й наявності розвинених компетентностей, підвищення своєї кваліфікації, постійного оновлення навчально-методичної літератури та завдань для контролю знань.

Метою роботи є огляд змісту цифрової компетентності та її вплив на розвиток або/і удосконалення професійної та комунікаційної компетентностей викладачів вищих закладів освіти в контексті навчання впродовж життя.

Виклад основного матеріалу. В умовах жорсткого сьогодення, а також правил взаємодії між учасниками освітнього процесу однією з вимог, яку ставлять до особи викладача, є його професійний розвиток та самовдосконалення з ракурсу компетентності [6-8]. Поняття «компетентності», яке визначене з англійської мови, означає «здатність», а зміст служить для висвітлення «ефективного використання теоретичних знань у діяльності, прояв високого рівня професійної майстерності, майстерності та таланту; знання, навички,

здібності та поведінка, які сприяють індивідуальній і організаційній ефективності». Отже, фахівець розв'язує складні нестандартні завдання, вміє отримати та використати інформацію, поводитись в несподіваних ситуаціях, які можуть виникнути при спілкуванні.

У Концепції розвитку економіки та суспільства України на 2018–2020 роки зазначається, що «застосування «цифрових» технологій в освіті – наразі одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Вони дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. Цифрові технології дозволяють зробити процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. При цьому технології не замінюють викладача, а доповнюють його. Використання цифрових технологій має носити наскрізний характер, тобто використовуватися при взаємодії учасників освітнього процесу, експертів, здійсненні досліджень, індивідуальному навчанні тощо [9].

Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя дає нам оновлене бачення компетентності, яке збагачено реаліями медіаграмотності та критичного мислення, передусім, у контексті використання соціальних медіа. Компетентність у науці розглядають як здатність і бажання пояснювати світ природи шляхом застосування суми знань та методології, включно із спостереженням та проведенням дослідів, з метою визначення проблем та формулювання висновків, які ґрунтуються на фактах. Компетентність з технології та техніки передбачає застосування відповідних знань і методології у відповідь на людські бажання й потреби, охоплює розуміння трансформацій та відповідальності громадян [10].

Ефект від використання цифрових технологій, особливо в час коронавірусної хвороби, коли виконувались рекомендації проведення занять в онлайн формі, створив нові механізми інтерактивності, які були нехарактерні для закладів вищої освіти. Тоді ж виникла нагальна потреба в підтвердженні цифрових компетентностей викладачів, що сприяло оптимальному використанню інформаційно-комунікаційних технологій, роблячи процес навчання більш ефективним.

Автори пропонують трактувати цифрову компетентність, як впевнене, критичне та відповідальне використання, та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи, участі у суспільному житті [11]. Зокрема, К. Краус, розглядає цифрову компетентність, виділяючи такі її складові як інформаційну грамотність, комунікаційну складову, безпекову складову, вміння створювати цифровий контент.

Інформаційна грамотність охоплює пошук, фільтрування, оцінювання, використання інформації та її управління. Здатність спілкування та співпрацю, медіаграмотність, з використанням відповідного програмного забезпечення, входять в комунікаційну складову. Створення цифрового контенту, ознайомленість щодо авторських прав та інтелектуальної власності, що стосується вирішення проблем та критичного мислення, а також створення нових інформаційних ресурсів, виокремлюють як цифровий контент. Цифрове благополуччя пов'язують з безпековою складовою цифрової компетентності, що передбачає захист даних [10; 12; 13].

Рекомендації, запропоновані Л. Хоружа та іншими щодо розвитку цифрової компетентності педагога передбачають ознайомлення вилдача та встановлення можливості використання нових інформаційних трендів [14].

Цифрова компетентність розглядається як необхідна навичка індивідуума для повноцінного та активного приєднання до сучасних цифрових спільнот, повного використання потенціалу цифрових технологій, а також для того, щоб відповідати викликам, які ставлять соціальні та економічні зміни.

Аудиторія – це складний комунікаційний простір, представлений учасниками освітнього процесу. Ефективна взаємодія викладача зі студентами є основою ефективності освітнього процесу [15–17]. Знання своєї аудиторії, завдяки комунікаційній компетентності, допомагає викладачу передати інформацію найбільш ефективно, використавши відповідні особисті якості.

Аналіз наукової літератури виявив існування різних моделей опису комунікаційної компетентності. З одного боку вона пов'язана виключно з вивченням та використанням іноземної мови у спілкуванні, вимагає вміння слухати, читати, говорити, писати, а з іншого – володіння викладачем вербальними та невербальними засобами комунікації.

Комунікаційні процеси включають вербальні, невербальні та паравербальні компоненти та призначені для опосередкування поведінки студента та викладача. Стиль роботи викладача, те, як він організовує свою промову, на що зосереджується увага, як налагоджена взаємодія учасників освітнього процесу, може сприяти як ефективній комунікації в аудиторії, так і ставати джерелом проблемних ситуацій. Ефективне спілкування, особливо в освітній сфері, базується на здатності висловлювати власні ідеї і передбачає чітко, впевнено та лаконічно висловлювання, постійно адаптуючи зміст інформації та стиль до аудиторії [18; 19].

Вперше термін «комунікаційної компетентності» використано у праці Д. Хаймза, де вказано на мовні аспекти, які повинен володіти викладач, щоб бути компетентним у спілкуванні. Комунікаційна компетентність це лінгвістично, психологічно

та методично організована система, що характеризується єдністю мови та мовлення [20]. Від фахівця вимагають навички аудіювання, навички усного та письмового спілкування, майстерність навичок презентації.

Комунікативна компетенція реалізується у певному контексті або ситуації в усному або письмовому форматі та є складним системним творенням, до складу якого входять чотири основні компоненти: дискурсивна, лінгвістична, стратегічна та соціокультурна компетенції [20].

Рада Європи вважає, що комунікація складається з шести компонентів, таких як мовні навички, соціолінгвістичної, дискурсивної, соціокультурної, стратегічної, соціальної.

Багато авторів розглядають комунікаційну компетентність як здатність особи комунікувати, яку можна вдосконалити, застосовуючи спеціальні методики.

Дослідження з впливу комунікаційних навичок викладачів на академічну успішність студентів, проведені Е. Обілор, виявили, що такі компоненти комунікаційної компетентності як навички мовлення, навички слухати, ставлення до співрозмовника, жести та міміка викладачів, впливають на успішність студентів [21].

Комунікаційна компетентність є фундаментальною основою результативності освітнього процесу. Зазначимо, що вона є важливим елементом, не лише в академічних колах, а й у будь-якій професійній діяльності.

Професійний розвиток особистості є закладений в основі цінностей європейської освіти навчання впродовж життя.

Р. Гуревич та М. Кадемія окреслюють професійну компетентність майбутнього педагога як комплексну характеристику здатності кваліфіковано обговорювати та вирішувати питання сфери власної професійної діяльності, володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, розв'язувати різні проблемні ситуації. Викладач має усвідомити, що його діяльність потребує безперервного вдосконалення, формування власного професіоналізму [22].

Інші джерела пропонують розглядати професійну компетентність як володіння викладачем сукупністю знань, умінь та навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистості педагога як носія певних цінностей, ідеалів та педагогічної свідомості [23].

Радченко М. трактує професійну компетентність ширше, вважаючи, що поняття «професіоналізм» глибше за поняття «компетентність», оскільки, крім діяльнісного аспекту, ще й включає певні характеристики особистості. Тому педагогічна компетентність – це одна зі сторін професіоналізму викладача [24].

Тож, професійна компетентність – це володіння фахівцем спеціальними та інтегрованими знаннями, необхідними навичками для здійснення професійної діяльності, вмінням їх застосувати в практиці на високому рівні. Також професійна компетентність необхідна для постійного збагачення фахових знань, дізнання нової інформації за допомогою цифрових технологій, вміння її опрацювати та застосовувати у своїй діяльності, складати план дій у нестандартних ситуаціях при наявності суперечливої інформації.

Висновки. Дистанційне навчання чи змішане навчання, яке вимушене умовами сьогодення, без сумніву, ставить нові виклики як перед викладачами ЗВО так і перед студентами. В умовах взаємодії всіх учасників навчального процесу, важливим для викладачів є забезпечення ефективного навчального процесу, а це вимагає володіння компетентностями. Також встановлено, що розвиток та вдосконалення професійної та комунікаційної компетентностей є нерозривним із розвитком цифрової компетентності. Отже, кожна з описаних компетентностей взаємодоповнює та підсилює дію одна одну.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Drude K. P., Maheu M., Hilty D. M. Continuing professional development: Reflections on a lifelong learning process. *Psychiatric Clinics*. 2019. № 42(3). С. 447–461.
2. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. (2006). *Official Journal of the European Union*, L394. P. 10–18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018>. (дата звернення: 02.12.2022).
3. Recommendation of the European Parliament and of the council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*, 394, P. 10–18. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF> (Last accessed: 16.12.2022).
4. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) ST/9009/2018/INIT. *Official Journal of the European Union*. 2018. P. 1–13. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7). (дата звернення: 02.12.2022).
5. Ghomi M., Redecker C. Digital Competence of Educators (DigCompEdu): Development and Evaluation of a Self-assessment Instrument for Teachers' Digital Competence. *CSEDU*. 2019. (1) P. 541 – 548.
6. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2(2). С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>
7. Гуревич Р., Коношевський Л., Опушко Н. Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 3-4 (38-39), С. 22–46.
8. Кадемія М. Ю., Кобися В. М., Опушко Н. Р. Використання цифрових технологій у закладах вищої освіти. 2020. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. № 63. С. 19–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2020_63_5 (дата звернення: 02.12.2022).
9. Чернецький І. С., Сліпучина І. А. Засоби відеоаналізу в інструментальній цифровій дидактиці. 2020. *Актуальні проблеми неперервної освіти в інформаційному суспільстві*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 239–242.
10. Локшина, О. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 21–30.
11. Краус К. М., Краус Н. М., Болдирєва Л. М. Цифрові компетентності в сфері вищої освіти: задум, реалізація, результат. *Держава та регіони*. 2019. № 1. С. 4–9.
12. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018 – Цифрова компетентність. Дистанційне та змішане навчання інформатики. URL: <http://dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html> (дата звернення: 23.04.2018).
13. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти цифровізації України до 2020 року. *HITECH office*. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 22.06.2018).
14. Компетентності викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика (за результатами дослідження в Київському університеті імені Бориса Грінченка) / Хоружа Л., Братко М., Котенко О., Мельниченко О., Прошкін В.; [за наук. ред. д-ра пед. наук, професора Л. Хоружої]. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. 92 с.
15. Касярум К. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2011. Ч. 1. С. 99–105.
16. Ленкова О. О., Мороховець Г. Ю., Міщенко С. В. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутніх лікарів на засадах використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2015. Т. 15, вип. 3(51), ч. 1, С. 264–269.
17. Rawat D. Importance of communication in teaching learning process. *Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*. 2016. № 4(26), P. 3058–3063.
18. Muste D. The Role of Communication Skills in Teaching Process. In V. Chis, & I. Albulescu (Eds.) *Education, Reflection, Development – ERD. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. 2016. Vol. 18. P. 430–434. URL: <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2016.12.52>
19. Communication Skills of a Teacher and Its Role in the Development of the Students' Academic Success / Khan, A. et al. *Journal of Education and Practice*. 2017. № 8(1). P. 18–21.

20. Hymes D. On communicative competence / in: J.B. Pride and J. Holmes (eds) *Sociolinguistics. Selected Readings. Harmondsworth*: 1972. Penguin, (Part 2). P. 269–293.

21. Obilor E. I. Influence of teaching effectiveness on students' learning outcome. *International Journal of Innovative Social & Science Education Research*. 2019. № 7(2). P. 37–48.

22. Гуревич, Р., & Кадемія, М. (2012). Професійна компетентність майбутнього педагога: як її форму-

вати? *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 10. С. 66–70.

23. Професійна освіта : словник : [навч. посіб.] / [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало]. К. : Вища школа, 2001. 380 с.

24. Радченко М. Педагогічна компетентність – одна зі сторін професіоналізму майбутнього педагога. *Молодий вчений*. 2021 № 10 (98). С. 278–281.